وەزارتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو

ژمارە: ١٦٥٣ لە ٢٠١٩/٢/٣١

پاڵپشت بەبڕگەی (سێیەم) لەماددەی (پێنجەم) لە یاسای وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠١٠ و بەندی یەکەم لە ماددەی یازدە و ماددەی (بیست و پێنج)ی یاسای دارستان لە هەرێمی کوردستان - عێراق، ژمارە (١٠)ی ساڵی ٢٠١٢ ئەم ڕێنماییەی خوارەوەمان دەرکرد:-

ڕێنمایی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٩
پێدانی مۆڵەت بۆ دامەزراندنی نەمامگە

ماددەی (١) :پێناسەکان

مەبەست لەم زاراوە و دەستەواژانەی خوارەوە – بۆ مەبەستی ئەم ڕێنمایانە - واتاکانی ڕوونکراوەی هەر یەک لەوانەیە:

١. **وەزارەت**: وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمی کوردستان _ عێراق
٢. **وەزیر** : وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو
٣. **بەڕێوەبەرایەتی گشتی**: بەڕێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵ لە پارێزگاکانی هەرێم و ئیدارە سەربەخۆکان .
٤. **بەڕێوەبەرایەتی باخداری** : بەڕێوەبەرایەتی باخداری لەناو پەیکەری بەڕێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵ لە پارێزگاکانی هەرێم و ئیدارە سەربەخۆکان .
٥. **بەڕێوەبەرایەتی دارستان و پاوان**: بەڕێوەبەرایەتی دارستان و پاوان لە پارێزگاکانی هەرێم و ئیدارە سەربەخۆکان.
٦. **نەمامگە** : نەمامگەی بەرهەمهێنانی نەمامی دارستان و باخداری (میوە و جوانکاری و شەتڵی سەوزەوات).

ماددەی (٢): مەرجەکانی زەوی تایبەتمەند بۆ دامەزراندنی نەمامگە بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

١. ئەگەر زەوی کشتوکاڵی بێت ، پێویستە کەسی داواکاری مۆڵەتی نەمامگە خاوەن مولکەکە بێت یان مافی بەکارهێنانی هەبێت و یان بەکرێگیراو بێت بۆ ماوەیەکی درێژ یان بە بڕیاری دابەشکردن بە پێی گرێبەستی کشتوکالی هەمیشەیی یان بە بڕیاری دابەشکردن بە پێی یاسا .
٢. ئەگەر زەوییەکە لەناو سنوری ماستەر پلانی شارو شارۆچکەکان بێت پێویستە داواکاری مۆڵەت ڕەزامەندی یاسایی لە شارەوانی ناوچەکەی هەبێت .
٣. پێویستە ئەو زەویەی نەمامگەی لەسەر دروست دەکرێت بەراو بێت یاخود بە هۆکارێک ئاو بدرێت کە چەسپێندراو بێت لە بڕیاری تەسویە یان وێنەی تۆماری زەویەکە ئاماژەی بە سەرچاوەی ئاوەکە کرابێت. ئەگەر سەرچاوەی ئاوەکە بیر بوو ، پێویستە مۆڵەتی هەڵکەندنی بیری هەبێت.

ماددەی (٣):

مۆڵەت دەدرێت بەدامەزراندنی نەمامگە لەسەر ئەو زەوییانەی کە (تسوية) نەکراون و ماددەی (٨
لە یاسای ژمارە (٩٠) ی ساڵی ١٩٧٥ یاسای رێکخستنی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان ک
ناوچەکانی ئۆتۆنۆمی(حکم الذاتی) دەیانگرێتەوە بەر ئەم یاسایە دەکەون بەم مەرجانەی
خوارەوە :

١. وەرگرتنی رەزامەندی وەزارەتی دارایی بۆ ئەو زەویانەی کە خاوەنداریەتی بۆ ئەو دەگەرێتەوە
٢. پشتگیر کردنی فەرمانگەی کشتوکاڵی ناوچەکە (لق یان بەشی زەویەکان) .
٣. پشتگیری ئەنجومەنی گوند لەگەڵ (٢) شاهیدی دانیشتووی هەمان گوند .
٤. زەویی هێڵکاری (مرتسم) لە لایەن رووپێوی کشتوکاڵی لە ناوچەکە بۆ دروست بکرێت و ل
لایەن فەرمانگەی کشتوکاڵی ناوچەکە پەسەند بکرێت.
٥. رەزامەندیی وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتی گشتی زەوی وزار وەربگیرێت .

ماددەی (٤) : رووبەری رێگە پێدراو:

١- دەبێت ڕووبەری نەمامگە ی دارستان و باخداری (میوە) لە (٥) دۆنم کەمتر نەبێت.
٢- دەبێت ڕووبەری نەمامگەی جوانکاری و شەتڵی سەوزەوات لە(٣) دۆنم کەمتر نەبێت.
٣- ئەگەر پرۆژەکە وەبەرهێنان بوو و زەوی پرۆژەکە لەلایەن فەرمانگە پەیوەندیدارەکانی حکومەت
هەرێمەوە دابین کرابوو، نابێت لە هەموو حاڵەتێکدا ڕووبەرەکە لە (٥٠) دۆنم زیاتربێت .

ماددەی (٥): رێکارەکانی پێدانی مۆڵەت

١- داواکار داوا پێشکەش دەکات لە رێگەی هۆبە و بەرێوەبەرایەتیەکانی کشتوکاڵ و بەشەکان
بەرێوەبەرایەتی دارستان و پاوان لە ناوچەکە لەگەڵ پێشکەشکردنی تەواوی زانیاری و نەخشە
پێویستییەکان دیاریکراو بن لە داوایەکەدا.
٢- بەپێی جۆری نەمامگەکە داواکە بەرز دەکرێتەوە یان بۆ بەرێوەبەرایەتی باخداری یا
بەرێوەبەرایەتی دارستان و پاوان و بەپێی جۆری نەمامگەکە.
٣- ئەگەر داواکار مەبەستی بوو هەردوو جۆری نەمامگەی باخداری ودارستان دابمەزرێنێت لەس
هەمان پارچە زەوی،داواکە ئاراستەی بەرێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی پارێزگا یان ئیدارە
سەربەخۆ دەکرێت و هەرلەوێش مۆڵەتی پێدەدرێت پاش ئەوەی پشکنینی بۆ دەکرێت لەلایە
لێژنەی ئاماژە پێکراو لە مادەی (دەیەم)دا .
٤- پاش پشکنین و رەزامەندی سەرەتایی لەلایەن هۆبە و بەشە تایبەتمەندەکان لە بەرێوەبەرایە
باخداری و بەرێوەبەرایەتی دارستان و پاوان نووسراوی فەرمی دەکرێت بۆ بەرێوەبەرایە
زەوی و زار لە بەرێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵ بۆ وەرگرتنی رەزامەندی فەرمانگا و لایە
پەیوەندیدارەکان.

٥- پاش وەرگرتنی ڕەزامەندی لایەنە پەیوەندیدارەکان و تەواوکردنی ڕێکارە یاساییەکانی تەرخانکردنی زەویان لاری نەبوونی وەزیر، ئینجا لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی تایبەتمەندەوە ڕێگا پێدانی پێدەدرێت.
٦- ڕێگە پێدانی سەرەتایی تەنیا بۆ (١) یەک ساڵ دەبێت و لەم ساڵە دەبێت داواکاری مۆڵەت وەرگر هەموو پێداویستیەکانی نەمامگەی ئەنجام بدات لەوانە بەرهەم هێنانی شتڵ و نەمام و ئەگەر بیانوویەکی پەسندکراو (عذر مشروع) ی نەبێت بە پێچەوانەوە ڕێگە پێدانە هەمیشەییەکە هەڵدەوەشێتەوە .
٧- ڕەزامەندی سەرەتایی دەگۆردرێت بۆ مۆڵەتی هەمیشەیی پاش تەواوکردنی پێداویستیەکانی ئاماژە پێکراو لە برگەی (٦) لەوانە کارە ئەندازەیی و هونەرییەکان .

ماددەی (٦) :

ئەگەر خاوەن نەمامگە پسپۆری و لێزانی لە کشتوکاڵ نەبوو، بە پشت بەستن بە پشتگیری فەرمانگەی کشتوکالی تایبەتمەند ، دەبێت گرێبەستی هەبێت لەگەڵ دەرچوویەکی ئامادەیی یان پەیمانگە یان زانکۆی کشتوکاڵی کە پسپۆر و لێزانیەکەی گونجاو بێت لەگەڵ کاری نەمامگەدا و ڕەزامەندی سەندیکا و لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەبێت .

ماددەی (٧):

پێویستە خاوەن نەمامگە پەیوەست بێت بە یاسای کەرەنتینە (الحجر الزراعي) کشتوکاڵی بەرکار لە هەرێم وسەرجەم ڕێنماییە هونەرییەکانەوە چ ئەوانەی لەیاسای دارستانی ژمارە (١٠)ی ساڵی (٢٠١٢)دا ئاماژەیان پێدراوە یان لە لایەن فەرمانگە پەیوەندیدارەکانەوە ئاراستە دەکرێت، بۆ ئەو مەبەستە (بەڵێننامە)ی فەرمی لێ وەردەگیرێت.

ماددەی (٨):

١. وەبەرهێنەری داواکاری دامەزراندنی نەمامگە لەسەر زەوی بۆ تەرخانکراو پێشکەش دەکات بە پێی یاسای وەبەرهێنانی هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (٤) سالی (٢٠٠٦) یان هەر یاسایەکی تر کە جێگای بگرێتەوە، لەگەڵ بەهەند وەرگرتنی ئەو ڕێنمایانەی کە لە ماددەکانی دووەم و پێنجەم دا هاتوون ، و بۆ ئەمەش پێویستە ڕەزامەندی وەزیر وەربگیرێت.
٢. ئەگەر وەبەرهێنەر خاوەن زەوی تەرخانکراو نەبوو یان مافی بەکارهێنانی نەبوو ، ئەوا ئەو تەرخانکردنە هەر چەندە بۆ ماوەیەکی درێژ بێت وەبەرهێنەر ناتوانێت ببێت بە خاوەنی و یان مافی بەکار هێنان بدات بە کەسێکی تر .

ماددەی (٩):

١- پێویستە خاوەنی نەمامگە ساڵانە مۆڵەتەکە نوێ بکاتەوە.
٢- خاوەنی نەمامگە بۆی نیە هیچ گۆرانکارییەک لە نامامگەکەدا بکات تەنها بەرەزامەندی لایەنی مۆڵەتدەر نەبێت.

ماددەی (١٠):

١. هەموو بەڕێوەبەرایەتیە گشتییەکان لیژنەیەکی هاوبەش پێکدەهێنن بەسەرۆکایەتی نوێنەری بەڕێوەبەرایەتی زەوی و زار و ئەندامێتی هەر دوو بەڕێوەبەرایەتی باخداری و دارستان و پاوان و ڕووپێوێك.

٢. لیژنەی ئاماژە پێکراوی بڕگەی (١) هەڵدەستێ بە پشکنینی ئەو زەویانەی کە لە سنووری پارێزگا یان لە ئیدارەی سەربەخۆ دەکرێن بە نەمامگە.

ماددەی (١١): ئەم کرێیانەی خوارەوە وەردەگیرێن لە خاوەن مۆڵەت :

١. (٢٥،٠٠٠) بیست و پێنج هەزار دینار عێراقی کرێی پشکنینی زەوی.

٢. (١٠٠،٠٠٠) سەد هەزار دینار عێراقی کرێی دەرهێنانی مۆڵەت.

٣. (٤٠،٠٠٠) چل هەزار دینار کرێی نوێکردنەوە و گواستنەوە و وازهێنانی مۆڵەت.

ماددەی (١٢) :

١. ئەگەر زەوییە بەخشراوەکە بەگرێبەستی کشتوکاڵی بوو یان بڕیاری دابەشی لەسەر بوو پێویستە داواکاری دامەزراندنی نەمامگە تەنها لە لایەن خاوەنی گرێبەست یان دابەشەکە بێت.

٢. بڕی (٥٠،٠٠٠) پەنجا هەزار دینار وەردەگیرێت وەک کرێی ساڵانە بۆ هەر دۆنمێک و گرێبەستەکە لە لایەن هۆبەی یاسا لە بەشی زەوی و زار ڕێکدەخرێت لە نێوان داواکار و بەڕێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵ لە پارێزگا یان ئیدارەی سەربەخۆدا.

٣. خاوەن مۆڵەت بۆی نییە خانوو یان دامەزراوە لەسەر زەوی تەرخانکراو بۆ نەمامگە دروست بکات، جگە لەوانەی کە پێویستن وەك شوێنی مانەوە و ئیدارەی نەمامگە ،کە لە مۆڵەتەکەدا ئاماژە پێکراوە.

ماددەی (١٣):

١. خاوەن مۆڵەت بۆی هەیە مۆڵەتەکەی بگوازێتەوە بۆ کەسێکی تر یان وازی لێبهێنێت (تنازل) بەپێی مەرجانەی خوارەوە:

أ. تێپەڕبوونی ماوەی (٥) پێنج ساڵ بەسەر ماوەی مۆڵەت پێدانەکەی.

ب. بوونی ئەو مەرجانەی لەم ڕێنماییانەدا لەو کەسەی کە مۆڵەتەکەی بۆ دەگوازرێتەوە.

ج. ڕەزامەندی فەرمانگەی کشتوکاڵی تایبەتمەند.

٢- لە کاتی مردنی خاوەنی نەمامگەکە ، خاوەنداریەتی و مۆڵەتەکە دەگوازرێتەوە بۆ میراتگرەکانی لە دوای ڕێکەوتنی میراتگرەکان بە بریکارنامە یاخود ڕێگاپێدانی فەرمی (تخويل) لە نێوان خۆیاندا بۆ دەستنیشان کردنی یەکێکیان وەک نوێنەریان ، و دەکرێت ڕێکبکەون لەسەر بەڕێوەبردنی نەمامگەکە لەلایەن کەسێکی تر جگە لەوانە. و لە کاتی ڕێکنەکەوتنی میراتگرەکان دەکرێت بەڕێوەبردنی نەمامگەکە بدرێت بەو کەسەی کە خاوەن زۆرترین پشکە و داواکاری پێشکەش دەکات بە فەرمانگەی کشتوکاڵ کە مۆڵەتی پێبەخشیوە بۆ دامەزراندنی کەسێک بۆ بەڕێوەبردنی نەمامگەکە ، ئەگەر لە ماوەی ساڵێک لە بەرواری مردن هیچ یەکێک لەو ڕێکەوتنانە لە ماوەی ساڵێک لە بەرواری مردن نەکرا ، ئەوا مۆڵەتەکە و هەموو ئەو مافانەی دەکەوێتە سەری هەڵدەوەشێتەوە.

ماددەی (١٤):

١. بنەماکانی ئەو ڕێنمایانە لەسەر نەمامگەی دامەزراو جێ بەجێ دەکرێت پێش دەرچوونی و پێویستە خاوەنەکانی کار و کردەوەکانیان ڕێکبخەن بە پێی ڕێنماییەکان لە ماوەی (٩٠) رۆژ لە دوای دەرچوونی ئەو ڕێنمایانە .

٢. لە کاتی نەبوونی ئەو مەرجانەی کە لە ڕێنمایەکان دا هاتووە ، لەسەر نەمامگەی دامەزراو پێویستە پێش دەرچوونی ئەو ڕێنماییانە نەمامگەکەیان بگۆڕن بۆ شوێنی بەرهەمێنانی نەمام یان پیشەنگای فرۆشتنی نەمام و هەموو ئەو یاسا و ڕێنماییانەیان بەسەردا جێ بە جێ دەکرێت کە بەرکارن.

٣. پێویستە لایەنی تایبەتمەند و پەیوەندار هەڵبستێت بەکۆکردنەوەی زانیاری دەربارەی ئەو پیشەنگایانەی کە لە بڕگەی (٢)ی ئەم ماددەیە ئاماژەی پێکراوە و ڕێکخستنەوەیان بە پێی ئەو یاسا و ڕێنمایانەی کە بەرکارن.

ماددەی (١٥) : لایەنی مۆڵەتدەر ، مۆڵەتەکە هەڵدەوەشێنێتەوە لەم بارانەی خوارەوە:

١. گۆڕینی ئەو مەبەستەی کە مۆڵەتەکەی پێوەرگیراوە بەبێ ڕەزامەندی لایەنی مۆڵەتدەر.

٢. وەستان لە بەرهەمهێنان بۆ ماوەی ساڵێک بەبێ هیچ بیانویەکی پەسەندکراو.

٣. نوێ نەکردنەوەی مۆڵەت بۆ ماوەی سێ ساڵ بەبێ هیچ بیانویەکی پەسەندکراو.

٤. گواستنەوەی خاوەنداریەتی نەمامگە یان وازلێهێنان بۆ کەسێکی تر ، وەک سەرپێچیەك بۆ بنەماکانی ئەو ڕێنماییانە.

ماددەی (١٦):

١. هەموو خاوەن بەرژەوەندییەکان دەتوانن لە ماوەی (٣٠) رۆژ لە رۆژی پێراگەیاندنەوە، لەلایەن وەزیر تانە لەو بڕیارە کارگێریانە بدەن کە دەردەچن لە ئەنجامی جێبەجێ کردنی ئەو ڕێنماییانە.

٢. پێویستە وەزیر لە ماوەی (٣٠) رۆژ لە رۆژی پێشکەش کردنی تانە وەلامی تانەکان بداتەوە .

٣. دەشێ تانە لە بڕیاری وەزیر بدرێت بەپێی یاسای ئەنجومەنی شوورای هەرێمی کوردستان-عێراق ژمارە (١٤) ی ساڵی ٢٠٠٨ یان هەر یاسایەکی تر کە جێگای بگرێتەوە.

ماددەی (١٧):

ئەو ڕێنمایانە جێ بەجێ دەکرێت لە رۆژی بڵاو کردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان).

ڕێباز محمد حملان
وەزیری کشتوکاڵ وسەرچاوەکانی ئاو بەوەکالەت

وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو
ژمارە: ٣٠٣٩ لە ٢٠٢١/٥/٩

ڕێنمایی ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠٢١
ڕێنمایی هەموارکردنی ڕێنمایی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٩ تایبەت بە پێدانی مۆڵەت بۆ دامەزراندنی نەمامگە

ماددەی (١):

بڕگەی (٣) لە ماددەی(٢)ی ڕێنماییەکە هەموار دەکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:
(پێویستە ئەو زەویەی نەمامگەی لەسەر درووست دەکرێت سەرچاوەی ئاوی هەبێت یاخود مۆڵەتی هەڵکەندنی بیری پێ بدرێت بە پێی ڕێنماییەکانی هەڵکەندنی بیر).

ماددەی (٢):

بڕگەی (١) لە ماددەی (٣)ی ڕێنماییەکە لادەبرێت و زنجیرەی بڕگەکان ڕێکدەخرێنەوە .

ماددەی (٣):

بڕگەی (٦) لە ماددەی (٥) ی ڕێنماییەکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:
(ڕێگەپێدانی سەرەتایی تەنیا بۆ نەمامگەی میوە و دارستان (٢) دوو ساڵ و نەمامگەی جوانکاری و شەتڵی سەوزە (١) یەک ساڵ دەبێت و لەو ماوەیەدا دەبێت داواکاری مۆڵەت وەرگر هەموو پێداویستیەکانی نەمامگەی ئەنجام بدات، وە دەبێت ڕێژەیەک لە شەتڵ و نەمام بەرهەم بهێنێت. بە پێچەوانەوە ئەگەر بیانوویەکی پەسندکراو (عذر مشروع)ی نەبێت، ڕێگە پێدانە سەرەتاییەکە هەڵدەوەشێتەوە).

ماددەی (٤):

بڕگەی (١) لە ماددەی (٩) ی ڕێنماییەکە هەموار دەکرێت وە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:
(پێویستە خاوەنی نەمامگە (٢) دوو ساڵ جارێک مۆڵەتەکە نوێ بکاتەوە. بە پێچەوانەوە بۆ هەر ساڵێک دواکەوتنی دەبێت بڕی دوو هێندەی کرێی نوێکردنەوەی مۆڵەت بدات).

ماددەی (٥):

بڕگەی (١) لە ماددەی (١٠) ی ڕێنماییەکە هەموار دەکرێت وە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:
(هەموو بەڕێوەبەرایەتیە گشتییەکان لێژنەیەکی هاوبەش پێکدەهێنن بەسەرۆکایەتی نوێنەری بەڕێوەبەرایەتی باخداری یان بەڕێوەبەرایەتی دارستان و پاوان وە ئەندامیەتی نوێنەری زەوی و زار وە ڕووپێوێك).

ماددەی (٦):

بڕگەی (٤) زیاد دەکرێ بۆ ماددەی (١٢) ی ڕێنماییەکە و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

(٤ - ڕووبەری نەمامگەکە لە ڕووبەری زەوی بڕیاری دابەشەکە یان گرێبەستەکە کەم بکرێتەوە).

ماددەی (٧):

بڕگەی (٢) لە ماددەی (١٤) ی ڕێنماییەکە هەموار دەکرێت وە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

(لە کاتی نەبوونی مەرجەکان کە لە ڕێنماییەکان دا هاتوون، نەمامگەکان دەگۆردرێن بۆ پیشەنگەی فرۆشتنی نەمام و هەموو ئەو یاسا و ڕێنماییانەیان بەسەردا جێ بە جێ دەکرێت کە بەرکارن لە هەرێمی کوردستان - عێراق).

ماددەی (٨):

ماددەیەک بۆ ڕێنماییەکە زیاد دەکرێت و دەبێتە ماددەی (١٧) ، وە ماددەی (١٧)ی ڕێنماییەکە دەبێتە ماددەی (١٨) ، وە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

ماددەی (١٧) : (دەبێت ئەو نەمامانەی کە بەرهەم دەهێنرێن لێبڵی تایبەتی لەسەر بێت و ناونیشانی نەمامگە و زانیارییەکانی نەمامەکەی لەسەر تۆمار کرابێت وەک ناو (کوردی و زانستی) و ڕێکەوتی بەرهەمهێنانی).

ماددەی (٩):

ئەم ڕێنماییە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

بێگەرد تاڵەبانی
وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو